

Araştırma Makalesi

KİŞİSEL SAĞLIK VERİLERİNİN İŞLENMESİNE VE COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE MOBİL UYGULAMALARLA PAYLAŞILMASINA HUKUKÎ BİR BAKIŞ

Sinan Sami AKKURT*
ORCID: 0000-0002-9421-2412

ÖZET

Kişisel sağlık verileri, küresel ölçekteki genel kabul itibarıyla hassas – özel nitelikli kişisel veri olarak tasnif edilmekte ve bunların işlenmesi, genel nitelikli kişisel verilerin işlenmesinden farklı şart ve kurallara tâbi tutulmaktadır. Hatta kişisel sağlık verileri, diğer özel nitelikli kişisel verilerden dahi farklı tutulmakta ve onlardan da sıkı şekilde korunmaktadır. Gerçekten tıpkı din, ırk, cinsel hayat, adli sicil kayıtları gibi hususlara ilişkin veriler gibi, sağlık verilerinin de temel haklar ve medenî hukuk boyutuyla kişilik hakkı ile bağlantısı, alelade kişisel verilere nazaran daha sıkı kabul edilmekte ve bunların özel kurallarla korunması gerektiği öngörülmektedir. Küresel ölçekte COVID-19 pandemisine hazırlıksız yakalanan hemen hemen tüm hükümetlerin, süreç içerisinde mücbir sebeplerle ve/ veya kamusal gerekçelerle sağlık verilerinin işlenmesine ilişkin politikalarını esnettikleri görülmüştür. Bu çalışmada kişisel sağlık verilerinin pandemi gibi mücbir sebeplerle ne şartlarla işlenebileceğine ve özellikle mobil uygulamalarla paylaşımına ilişkin mevcut hukukî düzenlemeler genel hatlarıyla tahlil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kişisel Sağlık Verileri, Mobil Uygulamalarla Veri Paylaşımı, COVID-19 Sağlık Tedbirleri, Veri Koruma Hukuku, Özel nitelikli kişisel veriler

Research Article

A LEGAL OVERVIEW OF THE PERSONAL HEALTH DATA PROCESSING AND SHARING WITH MOBILE APPLICATIONS IN THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS

ABSTRACT

Personal health data is classified on a global scale as generally sensitive - private personal data. The processing of sensitive personal data is subject to different terms and rules than the processing of general personal data. Even personal health data is kept different from other special personal data and is more tightly protected compared to them. As a matter of fact, just like the data related to religion, race, sexual life, criminal records, health data is considered to be very tightly linked to fundamental rights and personality rights and it is envisaged that these should be protected by special rules. It has been observed that almost all governments caught unprepared for the COVID-19 pandemic on a global scale have flexed their policies regarding the processing of health data for force majeure and/ or public reasons. In the study, the current legal regulations on the sharing of personal health data with force majeure such as pandemics and especially sharing with mobile applications were analyzed in general terms.

Keywords: Personal Health Data, Data Sharing with Mobile Applications, COVID-19 Health Precautions, Data Protection Law, Sensitive Personal Data

* *Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medenî Hukuk Anabilim Öğretim Üyesi. samiakkurt@gmail.com, Received/Geliş Tarihi: 14.06.2020, Accepted/Kabul Tarihi: 24.06.2020.*

I. GİRİŞ, TAKDİM VE SINIRLANDIRMA

Kişisel sağlık verileri çeşitli uluslararası düzenlemelerde *özel türde veri*, *hassas veri (sensitive data)* gibi isimlerle anılmakta, kanun anlamında ulusal mevzuatta da 6698 sayılı “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK.) m.6/ I düzenlemesiyle “özel nitelikli kişisel veri” kategorisinde tasnif edilmektedir.

Çin’in Wuhan eyaletinde başladığı varsayılan ve “Dünya Sağlık Örgütü” (*World Health Organisation – WHO*) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde küresel salgın (*pandemic*) ilan edilen¹ yeni tip corona (COVID-19) virüsünün tüm dünyaya hızla yayılımına, hükümetler de dâhil olmak üzere pek çok yönetim organizasyonu hazırlıksız yakalanmış, pandemi yönetimi ve salgının yavaşlatılması noktasında normal süreçler için ihdas edilmiş hukuk normlarına kimi noktalarda tümüyle uygunluk arz etmeyen bazı ivedi tedbirler almak, *sui generis* uygulamalar geliştirmek mecburiyetinde kalmışlardır.

Özel nitelikli kişisel verilerden olan ve işlenmeleri/ paylaşılmaları alelâde verilere göre esasen (normal şartlarda) daha sıkı şartlara bağlanmış bulunan sağlık verileri, pandemi döneminde Dünya’da ve Türkiye’de mobil uygulamalarla bile yoğun şekilde işlenir, depolanır, analiz edilir, yurt içine/ yurtdışına aktarılır ve belirli ölçüde kamuyla dahi münferiden paylaşılma riski arz eder hâle gelmiştir.

Güney Kore ve *Çin* örneklerinin aksine, Türkiye’de hastalığa yakalanmış veri sahiplerinin henüz kimliklerini (kim olduklarını) münferit olarak belli edecek şekilde kamuyla paylaşılmamış olması son derece isabetlidir. Zira böyle paylaşımların, zaruret dolayısıyla gerçekleştirilmiş olsalar bile pek çok kişinin orta ve uzun vadede yaşamını son derece menfi etkileyecek sonuçlar doğurabilmeye elverişli oldukları düşünülmektedir. Bu nedenle konunun yasal dayanakları çerçevesinde tahlilinin ve veri koruma hukuku ilkeleri doğrultusunda nasıl hareket edilmesi gerektiğinin tartışılması önemli görülmüştür.

Konunun ilk bakışta bilişim hukuku ile ilgili olduğu düşünülebilirse de özel nitelikli kişisel verilerden olan sağlık verilerinin kişilik hakkı kapsamındaki kişisel değerlerden birisi olması ve bunların korunmasının kişilik hakkının korunmasıyla doğrudan irtibatlı görülmesi dolayısıyla *aynı oranda medenî hukukun da ilgi alanına girdiği* düşünülmektedir.

Bu nedenle çalışmada öncelikle kişisel sağlık verilerinin medenî hukuk ile veri koruma hukukundaki yerine ve niteliğine değinilecek, sonrasında ise bunların mevzuatta öngörülen işleme şartları çerçevesinde özellikle mobil uygulamalarla paylaşılmalarına ilişkin değerlendirmelerde bulunmaya gayret edilecektir.

¹ Dünya Sağlık Örgütü (WHO) COVID-19 salgını hakkında 30 Ocak 2020 tarihinde *uluslararası kamu sağlığı acil durumu*, 11 Mart 2020 tarihinde ise *pandemi* ilanında bulunmuştur. Bkz. <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/3/who-announces-covid-19-outbreak-a-pandemic>, (31.05.2020, WEB; World Health Organization).

II. KİŞİSEL SAĞLIK VERİLERİNİN GENEL OLARAK MEDENİ HUKUK İLE VERİ KORUMA HUKUKUNDAKİ YERİ VE NİTELİĞİ

24.03.2016 tarih ve 6698 sayılı “*Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK.)*” uyarınca, *kimliği belirli yahut belirlenebilir olan bir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi* kişisel veridir² (m.3/ d). Ayrıca kişinin sadece şahsî değil, ailesine dair (ailevî) bilgileri de ona ait kişisel veriler kapsamında değerlendirilmektedir³. Bu doğrultuda kişisel veri “*bireyin şahsî, meslekî ve ailesine ilişkin özelliklerini gösteren, o bireyi diğer bireylerden ayırmayı ve niteliklerini ortaya koymayı sağlayan her türlü bilgi*” şeklinde tanımlanabilir⁴. Bu bilgilerin, sağlık amacıyla bir gerçek kişiyi tanımlamak için o kişiye atanan sayı, sembol veya kod şeklinde belirtilebileceği gibi; genetik veriler ve biyolojik numuneler de dahil olmak üzere vücut parçasının veya vücuttan alınan sair biyolojik maddelerin test edilmesinden veya incelenmesinden elde edilen, keza yine bir kişinin hastalığı, sakatlığı, hastalık riski, tıbbî geçmişi, klinik tedavileri veya kişinin fizyolojik veya biyo-medikal durumu hakkında kaynağından bağımsız olarak elde edilen her türlü bilgiyi ifade edebileceği belirtilmektedir⁵.

Kişisel sağlık verileri ise “*Kişisel Sağlık Verileri Hakkında Yönetmelik (KSVY.)*”in 4/ I, (j) maddesinde “*Kimliği belirli ya da belirlenebilir gerçek kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığına ilişkin her türlü bilgi ile kişiye sunulan sağlık hizmetiyle ilgili bilgiler*” şeklinde ifade edilmektedir.

Kişisel sağlık verilerine ilişkin pek çok özel düzenleme her ne kadar veri koruma mevzuatında yer almaktaysa da bunların anayasa hukuku, ticaret hukuku, medenî hukuk, ceza hukuku ve hukukun diğer pek çok alanıyla irtibatı bulunduğu⁶ (Örneğin AY.m.20/ III; TCK.m.135 – 140; KVKK.m.4 vd.;

² AYM. 19.01.2012, E.2010/40 K.2012/8, (Ulusal Yargı Ağı Projesi). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne göre kişisel veriler ve bunların korunmasına ilişkin AİHM. uygulaması hakkında ayrıca bkz., **Akgül**, Aydın, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Kişisel Verilerin Korunması Hakkı”, Terazi Hukuk Dergisi, C. 9, S. 92, 2004. s. 72 vd. (AİHM.).

³ Danıştay da kişinin aile üyelerinin psikolojik sorunlarına ve/ veya adli bir suç işleyip işlemediklerine ilişkin bilgilerin de onun kişisel verilerinden olduğuna hükmetmektedir. Bkz., İDDK. 13.02.2013, E. 2012/617, **Akgül**, Aydın, Danıştay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kişisel Verilerin Korunması, İstanbul 2014 (Kişisel Veriler), s. 8, dn. 7.

⁴ Tanım için bkz., **Akgül**, (Kişisel Veriler), s. 8. Ayrıca bkz., **Akkurt**, Sinan Sami, Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller Karşısında Kişilik Hakkının Korunması, Ankara 2019, s. 74.

⁵ Bkz. **Türkmen**, Sevgi, Özel Nitelikli Kişisel Verilerin İşlenmesinde Açık Rızanın Aranmadığı Haller, İstanbul 2019, s. 72 vd..

⁶ Genel olarak kişisel verilerin hukukî niteliği konusunda bunları “*mülkiyet hakkı*” kapsamında değerlendiren yaklaşımların, “*fikri mülkiyet hakkı*” kapsamında değerlendiren yaklaşımların, “*temel haklar (insan hakları)*” kapsamında değerlendiren yaklaşımların, “*kişilik hakkı kapsamında kişisel değer*” olarak değerlendiren yaklaşımların ve “*bağımsız bir hak*” olarak değerlendiren yaklaşımların bulunduğu görülmektedir. “*Mülkiyet hakkı görüşü*” için bkz., **Bartow**, Ann, “Our Date, Ourselves: Privacy, Propertization and Gender”, USFL. Review, Vol. 34, 1999, pp. 633 vd.; **Kang**, Jerry, “Information Privacy in Cyberspace Transactions”, Stanford Law Review, Vol. 50, 1998, pp. 1193 vd.; **Lessig**, Lawrence, “Privacy as Property, Social Research”, Vol. 69, Issue 1, 2002, pp. 247 vd.; **Litman**, Jessica, “Information Privacy / Information Property”, Stanford Law Review, Vol. 52, 2000, pp. 1283 vd.; **Janger**, Edward J., “Privacy Property, Information Costs and the Anti – Commons.

FSEK.m.70; TTK.m.56 vd.; TBK.m.49, 112 vd.; TMK.m.23 vd. gibi), aşağıda bunların yalnızca temel alan çerçevesinde medenî hukuk (TMK.m.23 vd.) ve veri koruma hukukundaki niteliklerine kısaca değinilecektir.

A. KİŞİSEL SAĞLIK VERİLERİNİN GENEL OLARAK MEDENİ HUKUKTAKİ YERİ VE NİTELİĞİ

Türk Hukukunda 2010 yılında Anayasa'nın 20 nci maddesine yapılan bir ek fıkra⁷ (f.3) ile kişisel veri kavramı ve kişisel verilerin korunması hakkı bir anayasal kavram/ temel hak olarak ihdas edilmiştir. Buna göre “*Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.*”.

Kişisel veri kavramı anayasal anlamda bir temel hak (insan hakkı) olarak nitelendirildiğinde dahi, korunması amaçlanan esas değerlerin (bunun altında yatan sebebin) özel hayatın gizliliği (mahremiyet) olduğu ifade edilmektedir⁸. Özel hayatın

---

Hastings Law Journal”, Vol. 54, 2002, pp. 899 vd.; **Prins**, Corien, “When Personal Data, Behavior and Virtual Identities Become a Commodity: Would a Property Rights Approach Matter?”, Script – ed, Vol. 3, Issue 4, 2006, pp. 270 vd. (Corien); **Prins**, J. E. J., “The Propertization of Personal Data and Identities. Electronic Journal of Comperative Law”, Vol. 8, Issue 3, 2004, pp. 1 vd. (J. E. J.); **Purtova**, Nadezhda, “Private Law Solutions in European Data Protection: Relationship to Privacy, and Waiver of Data Protection Rights”, Netherlands Quarterly of Human Rights Journal, Vol. 28, 2010, pp. 179 vd.; **Sholtz**, Paul, “Transaction Costs and the Social Cost of Online Privacy”, First Monday, Vol. 6, Issue 5, 2001, pp. 1 vd.. “*Fikrî mülkiyet görüşü*” için bkz., **Zittrain**, Jonathan, “What the Publisher Can Teach the Patient: Intellectual Property and Privacy in an Era of Trusted Privation”, Stanford Law Review, Vol. 52, 2000, pp. 1201 vd., p. 1203. “*Temel hak görüşü*” için bkz., **Korff**, Douwe, Comparative Summary of National Laws, EC Study on Implementation of Data Protection Directive (Study Contract ETD/2001/B5-3001/A/49), Cambridge 2002, p. 9; **Prins**, (J. E. J.), p. 2; **Rempell**, Scott, “Privacy, Personal Data and Subject Access Rights in the European Data Directive and Implementing UK Statute: Durant v. Financial Services Authority as a Paradigm of Data Protection Nuances and Emerging Dilemmas”, Florida Journal of International Law, Vol. 18, 2006, pp. 807 vd., p. 814; **Samuelson**, Pamela, “Privacy as Intellectual Property?”, Stanford Law Review, Vol. 52, 2000, pp. 1125 vd.; **Ayözger – Öngün**, A. Çiğdem, Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin Özel Düzenlemeler Dahil Kişisel Verilerin Korunması Hukuku, İstanbul 2019, s. 15; **Taştan**, Furkan Güven, Türk Sözleşme Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması, İstanbul 2017, s. 59. Kişisel verilerin (genel olarak) hukukî niteliğine ilişkin yaklaşımlar hakkında yazarın **Akkurt**, Sinan Sami, “*Kişisel Veri Kavramının Hukukî Niteliğine İlişkin Yaklaşımlara Mukayeseli Bir Bakış*” adlı bir makale çalışması bulunmaktadır. Ancak bu makale hazırlanırken adı geçen çalışma henüz yayımlanmamış (yayım aşamasında) olduğundan, burada tam künyesi belirtilerek atıf yapılamamıştır. Ayrıca konu hakkındaki görüşler, anılan makalede detaylarıyla tartışılmış ve yazarın görüşü anılan makalede gerekçeli olarak belirtilmiş olduğundan, tekrere düşmemek adına bu çalışmada tartışmalara metin içinde ayrıca yer verilmemiştir.

⁷ AY.m.20/ III, (Ek fıkra: 7.5.2010 – 5982/ 2 m.).

⁸ Bu yönde bkz., **Cate**, Fred H., Privacy in the Information Age, Washington 1997, p. 42; **İzgi**, M. Cumhur, “Mahremiyet Kavramı Bağlamında Kişisel Sağlık Verileri”, Türkiye Biyoetik Dergisi, C. 1, S. 1, 2014, s. 25 vd.; **Gürbüz**, Meral, “Özel Hayatın Gizliliği Bağlamında Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması”, Legal Hukuk Dergisi, 2015, C. 13, S. 149, s. 69 vd..

gizliliği (mahremiyet) ise aynı zamanda medenî hukuk terminolojisinde yer bulan kişilik hakkı kapsamındaki kişisel değerlerdendir⁹. Bu nedenle anılan kavram, anayasal düzenlemelerle (AİHS.m.8; AY.m.20) olduğu gibi, medenî hukuk çerçevesinde (TMK.m.23 vd.; TBK.m.58) de güvence altına alınmaktadır¹⁰.

Hemen aşağıda değinileceği gibi, kişisel sağlık verileri KVKK.m.6/ I düzenlemesinde özel nitelikli kişisel veri olarak tasnif edilmektedir. Dolayısıyla bunların işleme, saklanma, aktarılma, paylaşılma, silinme ve yok edilme şartları, genel nitelikli (alelâde) kişisel verilere göre daha sıkı şartlara ve özel kurallara tabi tutulmaktadır¹¹ (KVKK.m.6; KSVY, m.5 vd.).

Bunun en önemli nedeni, kişisel sağlık verilerinin sadece özel hayatın gizliliği ile değil, bunun yanı sıra kişisel ve mesleki itibar, şeref ve haysiyet gibi kişisel değerlerle de bağlantısının son derece sıkı olmasıdır¹². Başka deyişle kişisel sağlık verileri, özel hayatın gizliliğinin ve (pek çok durumda) şeref ve haysiyetin de ayrılmaz parçasıdır¹³. Bu durum anılan madde gerekçesinde, özel nitelikli kişisel verilerin

⁹ **Hatemi**'ye göre kişilik hakkı, insan hakları kuramında "insan şeref ve haysiyeti, insanlık onuru" denilen temel hak ve kavramlara tekabül etmektedir. Bu yönde bkz., **Hatemi**, Hüseyin, *Kişiler Hukuku*, İstanbul 2018, s.66. **Koyuncuoğlu** da kişilik hakkı ve temel hakların (insan haklarının) ayrı tabirlerle adlandırılmalarına karşın, her iki hakkın da aynı kökten geldiğini ifade etmektedir. Bkz., **Koyuncuoğlu**, Tennur, "Tarihsel Yaklaşımla Hak ve Özgürlük İlişkisinin Saptanması", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 12, S. 15, 2011. s. 27 vd.. İnsan hakları ile kişilik hakkının yakın ilişkisi bulunduğu, hatta bünye bakımından insan haklarıyla birleştiği yönünde bkz., **Ayan**, Mehmet / **Ayan**, Nursen, *Kişiler Hukuku*, Ankara 2016, s. 90. İnsan hakları ile kişilik hakkının farklı kavramlar olduğu, zira insan haklarının devlet gücünün sınırlandırılmasına; kişilik hakkını düzenleyen kuralların ise kişiyi diğer kişilerden ve hatta sahibinden korumaya yönelik oldukları yönünde bkz. karş., **İmre**, Zahit, "Kişilik Hakkının Korunmasına İlişkin Genel Esaslar, Özellikle İsim Hakkı ve İsim Hakkının Korunması", Seçkin Armağanı. Ankara 1974, s. 801 vd. Açıklama için ayrıca bkz., **Akkurt**, s. 29, dn. 16.

¹⁰ Öyle ki "Kişilik hakkının dayanağı olarak "*insan hakları (temel haklar)*", insanların (gerçek kişilerin) sırf insan olmakla doğuştan ve kendiliğinden bir takım haklara ve hürriyetlere sahip olmaları gerektiği fikrinin, özellikle "1215 tarihli Magna Carta (*Magna Carta Libertatum*)", "1679 tarihli Vücutu Mahkemeye Getir (*Habeas Corpus Act*)", "1689 tarihli Haklar Yasası (*Bill of Rights*)", "1776 tarihli Virginia Haklar Bildirgesi (*The Virginia Declaration of Rights*)" ve "1789 tarihli Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi (*Déclaration des droits de l'homme et du citoyen de 1789*)" gibi hukukî metinlerde yer almasıyla birlikte modern hukuk sistemlerinde son derece önemli hâle gelmiştir. İnsan haklarının bir uzantısı olarak "*kişilik hakkı (right of personality)*" kavramı ise, özellikle "10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (*The Universal Declaration of Human Rights*)"nin oniki, onbeş ve onyedinci maddeleri ile "4 Kasım 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (*European Convention on Human Rights*)"nin sekizinci maddesi'nde düzenlenmekle, küresel ölçekte korunan haklar arasında varlık bulmuştur". Bkz., **Akkurt**, s. 29 – 30 (naklen). İnsan hakları ve kişilik hakkı arasındaki ilişki hakkında ayrıca bkz., **a.g.e.**, s. 29 vd..

¹¹ **Dülger**, M. Volkan, "Sağlık Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması ve Hasta Mahremiyeti", İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, 2014, ss. 43 vd., s. 51 – 52.

¹² Benzer yönde bkz., **Çelik**, Yeşim, "Özel Hayatın Gizliliğinin Yansıması Olarak Kişisel Verilerin Korunması ve Bu Bağlamda Unutulma Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C. 8, S. 32, 2017, s. 391 vd.; **Aksoy**, Hüseyin Can, *Medenî Hukuk ve Özellikle Kişilik Hakkı Yönünden Kişisel Verilerin Korunması*. Ankara 2010 (Kişisel Veri); **Aksoy**, Hüseyin Can, "The Right to Personality and It's Different Manifestations as the Core of Personal Data", Ankara Law Review, C. 5, S. 2, 2008, pp. 215 vd. (Personal Data).

¹³ Benzer yönde bkz., **Küzeci**, Elif, *Kişisel Verilerin Korunması*, Ankara 2010, s. 78 – 79.

başkaları tarafından öğrenildikleri takdirde ayrımcılığa ve mağduriyete sebep olabilecek türden veriler oldukları şeklinde ifade edilmektedir. Bu nedenle, bu tür verilerin, veri koruma mevzuatının yanı sıra medenî hukuk korumasına da tâbi tutulmaları son derece isabetli görülmektedir¹⁴ (TMK.m.23 vd.; TBK.m.58).

B. KİŞİSEL SAĞLIK VERİLERİNİN GENEL OLARAK VERİ KORUMA HUKUKUNDAKİ YERİ VE NİTELİĞİ

KVKK.m.6/ I hükmü uyarınca “*Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri özel nitelikli kişisel veridir.*”.

Görüldüğü üzere Türk hukukunda özel nitelikli kişisel verilere, konu hakkındaki uluslararası düzenlemelere (*Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Yönetmeliği – GDPR m.8; 108 Numaralı Avrupa Konseyi Sözleşmesi m.6*)¹⁵ uygun olarak tahdidî şekilde yer verilmiştir¹⁶. Bunlardan birisi de kişisel sağlık verileridir. Kimliği belirli ya da belirlenebilir bir gerçek kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığına ilişkin her türlü bilgi ile kişiye sunulan sağlık hizmetiyle ilgili bilgiler, KSVY.m. 4/ I, (j) anlamında kişisel sağlık verileridir.

Kişisel sağlık verilerinin, özel nitelikli kişisel veri olmaları sebebiyle alelâde verilerden daha sıkı korumaya tabi olduklarından yukarıda bahsedilmişti. Bunun yanı sıra kişisel sağlık verileri ayrıca, diğer özel nitelikli kişisel verilerden de bir ölçüde farklı tutulmakta ve ileride değinileceği üzere işlenmeleri bakımından diğer özel nitelikli verilerden de daha sıkı şekilde korunmaktadırlar (KVKK.m.6/ III, c.2). Kişisel sağlık verilerini hem genel nitelikli kişisel verilerden hem de bir ölçüde diğer özel nitelikli verilerden ayıran hususun, bu tür verilerin bünyelerinde taşıdığı risk olduğu, bu riskin ise sağlık verilerinin hukuka aykırı olarak işlenmeleri dolayısıyla istenmeyen başkalarınca öğrenilmesi ihtimalinde veri sahibinin toplumda önyargıya, aşağılanmaya, dışlanmaya ve ayrımcılığa uğrayabilme ihtimalinin yüksekliği

¹⁴ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Abik**, Yıldız, “Kişisel Sağlık Verilerinin Medeni Hukuk Bakımından Korunması”, II. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresi Bildirileri Kitabı (Ed. **Doğan**, C. / **Hakeri**, H.), 2018, s. 536 vd..

¹⁵ Uluslararası hukukta *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi, Hasta Haklarına İlişkin Avrupa Statüsü ve Amsterdam Bildirgesi*’nde de kişisel sağlık verilerini doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren düzenlemeler bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz., **Altındağ**, Halil, “Kişisel Sağlık Verilerinin İşlenmesine İlişkin 6698 Sayılı Kanun’daki Hükümlerin Avrupa Birliği Mevzuatı İle Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”, II. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresi Bildirileri Kitabı (Ed. **Doğan**, C. / **Hakeri**, H.), Ankara 2018, s. 621 vd.; **Bayındır**, Hamza, *Özel Sağlık Kurumları Kapsamında Kişisel Sağlık Verilerinin İşlenmesi ve Korunması*, (Danışman **Savaş**, Abdurrahman), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2019 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>. (24.06.2020), s. 13 vd..

¹⁶ Özel nitelikli kişisel verilerin mevzuatta tahdidî olarak sayılmış olması hususunun eleştirisi için bkz., **Yücedağ**, Nafiye, *Medeni Hukuk Açısından Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun Uygulama Alanı ve Genel Hukuka Uygunluk Sebepleri*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 75, S. 2, 2017, ss. 765 vd., s. 768; **Olca**, Emre / **Can**, Özgü, “Ulusal ve Uluslararası Yönetmeliklerde Kişisel Sağlık Verisi Mahremiyetinin Korunması”, Conference: International Conference on Information Security and Cryptology (Conference Paper), USA. November 2014.

hususunda kendisini gösterdiği ifade edilmektedir¹⁷.

COVID-19 pandemisi özelinde kişilere *filyasyon*¹⁸ yoluyla, başvuru üzerine veya rastgele yapılan (*SARS CoV2*) *antikor*¹⁹, *antijen*²⁰, *PCR*²¹ gibi testlerle ya da sair yollarla elde edilen, hastanelerde saklanan, depolanan, arşivlenen, diğer sağlık kuruluşları ve Sağlık Bakanlığı ile paylaşılan, Sağlık Bakanlığı tarafından ise başta WHO olmak üzere yurtdışına aktarılan, hatta “*Hayat Eve Siğar* (HES.)” uygulaması ile yer yer kamuya dahi belirli ölçüde paylaşılabilen tüm bu veriler, hep kişisel sağlık verilerindedir. Bunlar veri koruma hukuku anlamında özel nitelikli (hassas – sensitive) kişisel verilerden olup, bunların elde edilmesi, saklanması, depolanması, işlenmesi, aktarılması, paylaşılması, silinmesi ve yok edilmesi (normal şartlar altında esasen) KVKK. ve KSVY.’de yer alan özel nitelikli verilere ilişkin esaslara tabidir.

---

¹⁷ **Dammann**, Ulrich / **Simitis**, Sipiritos, EG – Datenschutzrichtlinie, Baden – Baden 1997, s. 161, Art.6; **Özdemir**, Hayrunnisa, Elektronik haberleşme Alanında Kişisel Verilerin Özel Hukuk Hükümlerine Göre Korunması, Ankara 2009, s. 126; **Taştan**, s. 44.

¹⁸ *Filyasyon*, bulaşıcı hastalığın kaynağının araştırılması yöntemlerinden biridir. Bu yöntemde enfekte hastanın temas ettiği kişiler geriye doğru teste tabi tutularak hastalığın en eski (görece ilk) kaynağına ulaşmak amaçlanır. T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından yönetime ilişkin bir video hazırlanmış ve kamuoyuyla paylaşılmıştır. Anılan video için bkz., <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/videolar>, (13.06.2020, WEB; T.C. Sağlık Bakanlığı).

¹⁹ En yaygın *Abbott* olarak adlandırılan antikor testleri COVID-19’a yol açan SARS CoV-2 virüsüne karşı vücudun bağışıklık sisteminin oluşturduğu total IgG tipi antikorları ölçmektedir. Bu tür testler kişinin hasta olup olmadığından ziyade, hastalığa önceden yakalanıp bunu atlattığı olup olmadığını araştırırlar. Bu testler, boğaz ya da burundan alınan örneklerle yapılan testlerden farklı olarak kişinin kolundan alınan kan ile çalışmaktadırlar. Testin çalışması yaklaşık 40 dakika sürmekte, genellikle en geç 24 saat içerisinde sonuç bildirilmektedir. Ayrıntılı analiz ve açıklama için bkz., **Huang**, Shihai / **Tang**, Ning / **Mak**, Wai – Bing / **Erickson**, Brian / **Salituro**, John / **Li**, Yuhong / **Krumpe**, Evelyn / **Schneider**, George / **Yu**, Hong / **Robinson**, John / **Abravaya**, Klara, “Principles and analytical performance of Abbott RealTime High Risk HPV test”, *Journal of Clinical Virology*, Vol. 45, Supplement 1, 2009, pp. 13 vd.; **Harrington**, Amanda / **Cox**, Brian / **Snowdon**, Jennifer / **Bakst**, Jonathan / **Ley**, Erin / **Grajales**, Patricia / **Maggiore**, Jack / **Kahn**, Stephen, “Comparison of Abbott ID Now and Abbott m2000 methods for the detection of SARS-CoV-2 from nasopharyngeal and nasal swabs from symptomatic patients”, *Journal of Clinical Microbiology*, 23.04.2020, <https://jcm.asm.org/content/jcm/early/2020/04/23/JCM.00798-20.full.pdf> , (13.06.2020 WEB; *Journal of Clinic Microbiology*).

²⁰ *Antijen* testleri, antikor testlerinden farklı olarak kişinin bağışık olup olmadığından ziyade onun test yaptırdığı esnada hasta olup olmadığını, yani akut enfeksiyonun varlığını araştıran ve tanımlayan testlerdir. Açıklama için bkz., **Sheridan**, Cormac, “Fast, portable tests come online to curb coronavirus pandemic”, <https://www.briancolemd.com/wp-content/themes/ypo-theme/pdf/fast-portable-tests-come-online-to-curb-coronavirus-pandemic.pdf>, National Biotechnology, 23.03.2020, (13.06.2020, WEB; National Biotechnology).

²¹ *PCR* (*Polymerase Chain Reaction- Polimeraz Zincir Reaksiyonu*) DNA içindeki özgün bir bölgeyi enzimatik olarak çoğaltmak için uygulanan tepkimelere verilen ortak bir isimdir. PCR testinde gen dizilerinin çoğaltılması ile bu genlerdeki bozukluklar tespit edilebilmektedir. Açıklama için bkz., **Ai**, Tao / **Yang**, Zhenlu / **Hou**, Hongyan / **Zhan**, Chenao / **Chen**, Chong / **Lv**, Wenzhi / **Tao**, Qian, **Sun**, Ziyong / **Xia**, Liming, “Correlation of Chest CT and RT-PCR Testing in Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) in China: A Report of 1014 Cases”, *Radiology (RSNA Human Insight & Visionary Medicine)* 26.02.2020, <https://pubs.rsna.org/doi/pdf/10.1148/radiol.2020200642>, (13.06.2020; WEB; *RSNA Radiology*).

Ancak pandemi döneminde, bu dönemin özellikleri gereği hemen her hükümetin yapmış olduğu gibi Türkiye hükümetinin de sağlık verilerinin elde edilmesine, işlenmesine ve aktarılmasına ilişkin bu özel esasları zarurî olarak esnetmesi söz konusu olmuştur. Aşağıda öncelikle özel nitelikli bu sağlık verilerinin işleme esaslarına kısaca değinilecek, sonrasında ise pandemi döneminde sağlık verisi işleme faaliyetlerinin özellikle mobil uygulamalar yoluyla ne şekilde gerçekleştirildiği, buna ilişkin mevzuatta öngörülen esasların esnetilmesinin söz konusu olup olmadığı hususları, yasal dayanaklar çerçevesinde tartışılacaktır.

III. YASAL İŞLENME ŞARTLARI ÇERÇEVESİNDE SAĞLIK VERİLERİNİN PANDEMİ TEDBİR SÜRECİNDE MOBİL UYGULAMALARLA PAYLAŞILMASI HUSUSUNUN TAHLİLİ

A. GENEL OLARAK KİŞİSEL SAĞLIK VERİLERİNİN İŞLENME ŞARTLARI

KVKK.m.6/ II hükmü uyarınca kişisel sağlık verilerinin, veri sahibinin açık rızası olmaksızın işlenmesi yasaktır. Ancak anılan maddenin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesinde öngörülen hâllerde kişisel sağlık verileri, (istisnai olarak) sahibinin açık rızası olmaksızın da işlenebilir. Buna göre “Sağlık ve cinsel hayata ilişkin kişisel veriler ise ancak kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbî teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi, sağlık hizmetleri ile finansmanının planlanması ve yönetimi amacıyla, sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından ilgilinin açık rızası aranmaksızın işlenebilir.” (KVKK.m.6/ III, c.2). GDPR. kapsamında ise açık rıza aranmaksızın kişisel sağlık verilerinin işlenebileceği hâller, kamu sağlığının korunması amacıyla, kamu kurumu/ özel kurum ayırımı gözetilmeksizin 9 uncu madde hükmüyle farklı şekillerde düzenlemiştir.

Kişisel sağlık verilerinin millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini veya ekonomik güvenliği sağlamaya yönelik olarak kanunla görev ve yetki verilmiş kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen önleyici, koruyucu ve istihbari faaliyetler kapsamında işlenmesi, KVKK. kapsamındaki hüküm ve sınırlamalardan istisna tutulmuştur (KVKK.m.28/ I, ç).

Görüldüğü üzere ana kural, kişisel sağlık verilerinin sahibinin açık rızası olmaksızın işlenemeyeceğidir. KVKK.m.3/ I, (a) uyarınca *açık rıza*, “*Belirli bir konuya ilişkin, bilgilendirilmeye dayanan ve özgür iradeyle açıklanan rızayı*” ifade eder²².

²² Kişisel verilerin işlenmesinde açık rıza hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Braun**, Cihan Avcı, “Kişisel Verilerin İşlenmesinde Rıza”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 1, 2018, s. 13 vd.; **Atasoy**, Kemal, “Kişilik Hakkı Kapsamında Sosyal Medyada Kişisel Verilerin Korunması ve Veri Sahibinin Rızası”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları dergisi, C. 22, S. 3, s. 269 vd.; **Anı**, Nevzat Ali, Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Açık Rıza (Danışman **Savaş**, Abdurrahman), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2018 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Şayet bir sağlık verisinin işlenmesinde veri sahibinin açık rızası yoksa bu veri ancak KVKK.m.6/ III, c.2’de cevaz verilen kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbî teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi, sağlık hizmetleri ile finansmanının planlanması ve yönetimi amaçlarıyla ve sadece sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından işlenebilir.

Bu hükümde sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler ifadesinden özellikle hekimlerin²³ ve bunların yanında çalışan kişilerin anlaşılması gerektiği düşünülmektedir. Gerçekten “Kişisel Sağlık Verileri Hakkında Yönetmelik²⁴”ın 6 ve 7 inci maddelerinde sağlık personelinin ve bakanlık yetkililerinin de verilere erişimi ile buna ilişkin esaslar düzenlenmektedir. İsbetli olarak bu sır saklama yükümlülerinin, hekimler, dış hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların sağlık memuru ve hemşireler gibi yardımcıları ile diğer bütün tıp meslek veya sanat mensupları olduğu, bu yükümlülüğün konusunu ise bu kişilerin anılan sıfatları dolayısıyla hastaları veya hastalarının yakınları hakkında edindikleri bilgilerin oluşturduğu ifade edilmektedir²⁵. Mevzuatlarında sır saklama yükümlülüğü bulunan Sağlık Bakanlığı, devlet hastaneleri, özel hastaneler, klinikler ve sair sağlık kuruluşları gibi kurum ve kuruluşlar bakımından da durum böyledir.

---

²³ Hekimin (ve beraberinde çalışanların) sır saklama yükümlülüğü Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi’nin 4’üncü maddesinde düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, “*tabip ve dış tabibi, meslek ve sanatının icrası vesilesiyle muttali olduğu sırları, kanuni mecburiyet olmadıkça, ifşa edemez. Tıbbi toplantılarda takdim edilen veya yayınlarda bahis konusu olan vakalarda, hastanın hüviyeti açıklanamaz.*”. Hekimin sır saklama yükümlülüğüne ilişkin bir diğer düzenleme de Hasta Hakları Yönetmeliği’nin 23 üncü maddesinde ihdas edilmiştir. Buna göre “*Sağlık hizmetinin verilmesi sebebiyle edinilen bilgiler, kanun ile müsaade edilen haller dışında, hiçbir şekilde açıklanamaz. Kişinin rızasına dayansa bile, kişilik haklarından bütünüyle vazgeçilmesi, bu hakların başkalarına devri veya aşırı şekilde sınırlanması neticesini doğuran hallerde bilginin açıklanması, bunları açıklayanın hukuki sorumluluğunu kaldırmaz. Hukuki ve ahlaki yönden geçerli ve haklı bir sebebe dayanmaksızın hastaya zarar verme ihtimali bulunan bilginin ifşa edilmesi, personelin ve diğer kimselerin hukuki ve cezai sorumluluğunu da gerektirir. Araştırma ve eğitim amacı ile yapılan faaliyetlerde de hastanın kimlik bilgileri, rızası olmaksızın açıklanamaz.*”. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Karasu**, Sinem, Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü, İstanbul 2009; **Sarp**, Nilgün, "Hekimlerin Sır Saklama Yükümlülüğü", Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefke Avrupa Üniversitesi II. Sağlık Hukuku Sempozyumu, 17-18 Mayıs 2010 (Ed. **Sarp**, Nilgün), Ankara 2011, s. 7-17; **Sert**, Gürkan, Tıp etiği ve Mahremiyet Hakkı, İstanbul, 2008; **Hakeri**, Hakan, "Hekimin Yükümlülükleri", Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefke Avrupa Üniversitesi II. Sağlık Hukuku Sempozyumu, 17-18 Mayıs 2010 (Ed. **Sarp**, Nilgün), Ankara 2011, s. 19-95; **Başbuğ**, Aydın, "Hekimin Yükümlülükleri ve Hukuki Sorumluluğu", Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefke Avrupa Üniversitesi II. Sağlık Hukuku Sempozyumu, 17-18 Mayıs 2010 (Ed. **Sarp**, Nilgün), Ankara 2011, s. 127-148; **Sert**, Gürkan, Tıp etiği ve Mahremiyet Hakkı, İstanbul, 2008; **Büyükkay**, Yusuf, "Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü", Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1-2, ss. 383-396; **Özdemir**, Hayrunnisa, "Hadım Etme ve Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 1, 2010, ss. 125-164, s. 138 vd.; **Zeytin**, Zafer, "Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü", Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History, Vol. 14, Issue 2, 2006, pp. 77-82.

²⁴ RG. 21.06.2019, S. 30808.

²⁵ **Türkmen**, s. 153. Ayrıca bkz., **Erem**, Faruk, "Ceza Hukukunda Meslek Sırrı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 1943, s.35 vd.

Dolayısıyla KVKK.m.6/ III, c.2 çerçevesinde veri sahibinin açık rızası olmaksızın istisnaen kişisel sağlık verisi işleyebilecek kişiler, yalnızca hekimler, onların verdiği yetkiye dayanarak (o sınır ve amaçlarla) beraberinde çalışanlar ile başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere mevzuatlarında sır saklama yükümlülüğü bulunan (özellikle sağlık alanında faaliyet gösteren) yetkili kurum ve kuruluşlar olabilir. Ancak bu kişilerin/ kurumların keyfi olarak kişisel sağlık verisi işleyebilmeleri mümkün olmayıp, bu kişiler, sadece ilgili maddede öngörülen şartların varlığı hâlinde açık rıza olmaksızın kişisel sağlık verisi işleme faaliyetinde bulunabilirler.

Bu şartlardan (amaçlardan) konuyla ilgili olanı, “*kamu sağlığının korunması*”nın gerekli kılması şeklinde ihdas edilmiştir. Kamu sağlığının korunması kavramı münferit bir kişi yahut topluluğu, belirli bir veya bazı hastalıklardan değil; tüm toplumun (nüfusun) sağlığının korunmasına odaklanan bir kavramdır. Dolayısıyla kamu sağlığının korunması, buna ilişkin eğitim politikaları geliştirerek, bu yönde araştırma, uygulama ve hizmetler gerçekleştirerek, toplumsal sağlık sorunlarının oluşmasının ve yeniden ortaya çıkmasının önlenmesini amaçlayan bir üst kavramdır²⁶. Bu çerçevede kamu sağlığının korunması amacıyla gerçekleştirilebilecek faaliyetlere, tıpkı COVID-19 pandemi sürecinde Sağlık Bakanlığı’nın aldıkları gibi salgın ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesine yönelik tedbirler alınması ve politikalar geliştirilmesi evleviyetle örnek gösterilebilir.

Konu özelinde kişisel sağlık verilerinin COVID-19 pandemi sürecinde işlenmesine ilişkin olarak mevzuatta yer alan bir diğer hüküm de “*istisnalar*” başlıklı KVKK.m.28/ I, (ç) hükmüdür. Bu hüküm uyarınca kişisel verilerin kamu düzeni ve kamu güvenliğini sağlamaya yönelik olarak, yalnızca yetki verilmiş kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen önleyici, koruyucu ve istihbari faaliyetler kapsamında işlenmesinde de açık rıza şartı aranmayabilir.

Ancak anılan düzenleme “*Kişisel verilerin millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini veya ekonomik güvenliği sağlamaya yönelik olarak kanunla görev ve yetki verilmiş kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen önleyici, koruyucu ve istihbari faaliyetler kapsamında işlenmesi*”ni KVKK.’nın kapsamı dışında tutmaktadır. Bu bakımdan, hüküm, kişisel sağlık verilerine ilişkin özel bir düzenleme getirmemektedir. Kaldı ki maddede anılan şartlar içerisinde her ne kadar kamu düzeni ve güvenliğinden bahsedilse de kamu sağlığına doğrudan yönelmiş bir amaçtan bahsedilmemektedir. Bu bakımdan kamu sağlığı kavramı; kamu düzeni ve/ veya kamu güvenliği içerisinde değerlendirilerek geniş yorumlanabilecek bir kavram gibi görünse de Sağlık Bakanlığı’nın pandemi sürecinde aldığı, açık rızaya dayanmayan esnek tedbirlerin dayanağı olarak bu hükmün değil, yukarıda anılan KVKK.m.6/ III, c.2 hükmünün gösterilmesi daha isabetli olur.

²⁶ **Novick**, Lloyd F. / **Morrow**, Cynthia B. / **Mays**, Glen P., Public Health Administration: Principles For Population-Based Management, 2nd Edition, Massachusetts 2005, s.5 vd..

B. SAĞLIK VERİLERİNİN PANDEMİ TEDBİR SÜRECİNDE MOBİL UYGULAMALARLA PAYLAŞILMASI

Pandemi sürecinde, örneğin *Avusturalya*'da *COVIDSafe* isimli bir akıllı telefon uygulaması ile, bu uygulamayı kullanan kişinin virüs bulaşmış bir kişiye 15 dakikadan uzun süre boyunca 1,5 metreden fazla yaklaşması (bu çapta bulunması) hâlinde ilgili sağlık kuruluşuna uyarı gönderilmesi yoluna gidilmiştir. *İtalya*'da da kimlerin virüs bulaşmış kişilerle temas ettiğini tespit eden benzer bir akıllı telefon uygulaması devreye sokulmuştur. *Almanya*'da pandeminin ilk zamanlarında kullanılan Alman yapımı *Pan-Avrupa Gizlilik Korumalı Yakın Takip (PEPP-PT)* adlı uygulamanın sağlık verilerini tek merkezde toplaması dolayısıyla veri güvenliği endişesi oluşmuş ve bu nedenle kişisel sağlık verilerinin kullanıcıların sadece kendi telefonlarında toplanmasına imkân veren bir uygulamanın tercih edilmesi yoluna gidilmiştir. *Çin*'de her vatandaşın toplu taşıma araçlarına binmeden, havaalanlarına ve benzeri kalabalık yerlere girmeden, hatta eve girişlerinde dahi zorunlu olarak aldıkları QR kodlarını taratarak virüs geçmişleri, mevcut sağlık durumları ve seyahat geçmişleri hakkında bilgi paylaşmaları sağlanmaktadır. *Hindistan*'da ise *AarogyaSetu* adlı bir telefon uygulaması ile kullanıcılara, buldukları bölgede COVID-19 vakası bulunup bulunmadığı hakkında bilgi verilmektedir²⁷.

Türkiye'de de *Hindistan*'dakine benzer bir yöntem benimsenerek, *Hayat Eve Sığar (HES)* adlı telefon uygulaması ile kullanıcıların hem kişisel sağlık verileri işlenmekte hem de kullanıcıların buldukları konumun yakınında ve/ veya çevresinde bulunan COVID-19 vakalarının yoğunluğuna göre çevresel risk analizi yapılmaktadır. Buna göre kullanıcılar, o esnada buldukları ortamda ne yoğunlukta vaka olduğu konusunda bilgilendirilmektedirler. Ayrıca kullanıcıların *bluetooth* bağlantısını kullanan uygulama, onların karşılaştıkları herhangi birisinin test sonucunun daha sonra pozitif çıkması halinde hangi gün ve saatte bu kişi ile karşılaşıldığı konusunda bildirim yapmaktadır.

Uygulamanın yakın zamanda çok fazla riskli ve/ veya hasta kişi ile temasa geçen kullanıcılara şahsî olarak risk puanı vereceği ve bu verileri ilgili sağlık birimleriyle paylaşarak, risk puanı yüksek kullanıcıları gerektiğinde test yaptırmaya yönlendireceği Sağlık Bakanlığı tarafından ifade edilmektedir²⁸. Ancak burada önemle belirtmek gerekir ki uygulamanın kişileri risk durumlarına göre kategorize edip bunları kimlikleri belli olabilecek şekilde üçüncü kişilerle (özellikle kamuya) paylaşmaya özgülmesi ve/ veya bu şekilde kullanılması hâlinde sadece KVKK.'nın ilgili hükümlerinin değil, aynı zamanda TMK.m.23 vd., TBK.m.58 vd. ve TCK.135 vd. hükümlerinin de ihlâlî söz konusu olabilir. Bu nedenle HES'in, kamu yararı ve genel sağlık zarurî şekilde aksi yönde davranmayı gerekli kılmadıkça veri sahiplerinin

---

²⁷ Mukayeseli uygulama örnekleri için bkz. <https://www.dw.com/tr/koronavir%C3%BCs-takip-aplikasyonlar%C4%B1-hangi-%C3%BCIke-salg%C4%B1n%C4%B1-nas%C4%B1-takip-ediyor/a-53264599>. (12.06.2020, WEB; Deutsche Welle).

²⁸ 21.04.2020 tarihli haber için bkz. <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/hayat-eve-sigar-uygulamasi-ne-ise-yariyor-hayat-eve-sigar-uygulamasi-nedir-5762504/>. (18.06.2020, WEB; Sözcü Gazetesi).

Sinan Sami AKKURT

münferit sağlık durumlarını kamuya ifşa edecek (hastaları münferiden gösterecek) şekilde kullanılmaması son derece önemli görülmektedir.

Türkiye ayrıca şehirlerarası seyahat edecek kişilerin bu mobil uygulama ile HES kodu²⁹ almalarını mecburi tutulmuş ve anılan kod ile belirlenecek COVID-19 pozitif ya da temaslı olan kişilerin toplu taşıma aracı kullanmaları yasaklanmıştır. Anlaşılmaktadır ki kullanıcıların sağlık verileri, bu kod marifetiyle işlenmekte, depolanmakta, kullanılmakta, paylaşılmakta, yurtiçine ve hatta gerektiğinde yurtdışına aktarılmaktadır.

Bu faaliyetlerin hepsi esasında kişisel sağlık verilerinin işlenmesi faaliyeti olup, normal şartlar altında sadece veri sahibinin açık rızasına dayanılarak gerçekleştirilmesi gerekli ve mümkündür. Ancak COVID-19 pandemi sürecinde Sağlık Bakanlığı tarafından açık rıza şartı bakımından esnetilen bu işleme faaliyetleri KVKK.m.6/ III, c.2 dairesinde değerlendirildiğinde, bu tedbirlerin kamu sağlığının korunması amacıyla yetkili kişi ve kurumlarca gerçekleştirilmeleri dolayısıyla hukuka uygunluk sebebinden yararlanılabileceği görülmektedir. Gerçekten Sağlık Bakanlığı da pandemi sürecinde gerçekleştirilen kişisel sağlık verisi toplama, işleme ve aktarma amaçlarının hukuki sebebi olarak anılan maddeyi göstermektedir³⁰.

²⁹ T.C. Sağlık Bakanlığı'nın resmi açıklamalarına göre "HES (Hayat Eve Sığar) Kodu, Kontrollü Sosyal Hayat kapsamında, ulaşım ya da ziyaret gibi işlemlerinizi kurumlara ve kişilerle, Covid-19 hastalığı açısından herhangi bir risk taşıyıp taşımadığınızı güvenli şekilde paylaşmanıza yarayan bir koddur. Paylaştığınız HES kodları uygulama üzerinden ya da kurumlara sağlanan servisler aracılığı ile sorgulanabilecektir." Ayrıntılı bilgi için bkz., <https://hayatevesigar.saglik.gov.tr/hes.html>. (12.06.2020, WEB; T.C. Sağlık Bakanlığı)

³⁰ T.C. Sağlık Bakanlığı'nın fiyasyon ve izolasyon amacıyla işlenen kişisel sağlık verilerinin toplama yöntemine, hukuki sebebine, işleme, aktarılma amaçlarına ilişkin aydınlatma metni, "T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI FİLYASYON ve İZOLASYON TAKİP SİSTEMİ(FİTAS) KULLANICI SÖZLEŞMESİ VE MAHREMİYET POLİTİKASI Aydınlatma Metni: Bu Aydınlatma Metni, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun ("KVKK Kanunu") 10 uncu maddesi uyarınca hazırlanmıştır. Veri Sorumlusunun Kimliği: Bu uygulamada işlenen kişisel verileriniz bakımından veri sorumlusu T.C. Sağlık Bakanlığı'dır. Kişisel Verilerin İşlenme Amaçları: Bu uygulamada aşağıda yer alan kişisel verileriniz şu amaçlarla işlenmektedir: Kimlik verisi: TC Kimlik Numarası, ad, soyad bilgileri kimliğinizin doğrulanması amacıyla işlenmektedir. İletişim verisi: Tarafınızca beyan edilen adres ve telefon numarası bilgisi ile İçişleri Bakanlığı tarafından geliştirilen MERNİS ile entegre çalışan Bakanlığımız Kimlik Paylaşım Sisteminde (KPS) bulunan adres bilgileriniz, ayrıca yine beyana dayalı olarak elde edilen bir yakınınıza ait telefon numarası bilgisi; kamu sağlığının korunması ve koruyucu hekimlik süreçleri kapsamında gerekli izolasyon ve tedavi süreçlerinin yürütülmesi, size ulaşılmayan hallerde iletişim bilgilerinizi verdiğiniz yakınınız üzerinden bilgi alınabilmesi amacıyla işlenmektedir. Temaslı bilgisi: Eğer COVID-19 pozitif tanısı konulmuş bir vaka iseniz, temaslı olduğunuz kişilerin belirlenmesi için birinci derece yakınlarınızın kimlik ve adres bilgileri, aynı iş yerinde çalıştığınız kişilerin kimlik ve adres bilgileri, ayrıca temas ettiğiniz hekimin kimlik ve adres bilgisi, kamu sağlığının korunması ve koruyucu hekimlik uygulamaları kapsamında işlenmektedir. Sağlık verisi: Eğer COVID-19 pozitif tanısı konulmuş vaka iseniz Bilgisayarlı Tomografi (BT) görüntünüz ve PCR test sonucunuz, COVID-19 pozitif temaslı iseniz semptom bilgileriniz (ateş, öksürük vs), kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbi teşhis, tedavi ve bakım süreçlerinizin yürütülmesi amaçları ile işlenmektedir. Kişisel Verilerin Aktarımı: İzolasyon kurallarına uyumun denetlenmesi amacıyla kimlik ve konum bilgileriniz İçişleri Bakanlığına; COVID-19 pozitif olmanız durumunda kanınızdan temin edilecek plazmaların COVID-19 pozitif tanısı konan diğer hastaların tedavisinde kullanılması amacıyla kimlik, konum ve sağlık verileriniz ise Kızılay'a aktarılmakta; ayrıca kamu sağlığının korunması ve koruyucu hekimlik kapsamında, COVID-19 pozitif veya temaslı olup

IV. SONUÇ

2019-2020 COVID-19 pandemi tedbirleri kapsamında Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda sağlık kuruluşlarınca gerçekleştirilen kişisel sağlık verisi işleme faaliyetlerinde, KVKK. ile ihdas edilen açık rıza şartına (KVKK.m.6/ II) zarurî sebeplerle tam olarak riayet edilememiştir. Ancak tüm bu veri işleme faaliyetleri, çalışmada belirtildiği gibi Kanun'da yer alan hukuka uygunluk sebeplerine (KVKK.m.6/ III, c.2) dayanmakta olduğundan pandemi sürecinde açık rıza olmaksızın gerçekleştirilen kişisel sağlık verisi işleme faaliyetlerinde (henüz) hukuka aykırılık görülmemiştir.

Öte yandan yukarıda da belirtildiği gibi, *Güney Kore* ve *Çin* gibi bazı ülkelerin COVID-19 tedbirleri kapsamında hasta kişileri, mobil uygulamalarla münferiden (kimlikleri belirlenebilecek şekilde) kamuyla paylaştıkları görülmektedir. Gerçekten bu tür mobil paylaşımlar, her ne kadar veri sahibi hastaları ismen zikretmeseler de bunlarla aynı ortamda veya belirli bir yakınlıkta bulunan kişilere konumlarını net bir şekilde ve senkronize olarak aktardıkları için, bu kişilerin münferiden belli (ifşa) edilmeleri söz konusu olmaktadır. Bu önlemlerin altında yatan sebebin, pandeminin kendine özgü risklerinin ivedilikle bertaraf edilme zorunluluğu karşısında kamu yararının (sağlığının) özel yarara (mahremiyete, kimi özgürlüklere) tercih edilmesi olduğu düşünülebilse de kamu yararının başka türlü tesis edilebileceği hâllerde özel yararın ihlâl edilmemesi gerektiği, hemen herkesçe bilinen evrensel bir ilkedir³¹.

HES'in hâlihazırdaki kullanımı, kişiler bazında değil bölgeler bazında risk haritaları oluşturarak, sağlıklı kişilerin nerelerden uzak durmaları gerektiğini göstermektedir. Bu uygulama tarzı ile hasta kişileri münferiden belli etmeden de kamu sağlığının tesis edilebileceğine (bunun yeterli olduğuna) inanılmaktadır. Gerçekten de uygulama nedeniyle henüz, kamu yararı gerekçesiyle de olsa özel yararların telafisi zor veya imkansız şekilde ihlâl edildiğine rastlanmamıştır. Bu yönüyle Bakanlıkça

---

olmadığınız bilgisi, sağlık hizmeti almak üzere gittiğiniz ve giriş yaptığımız özel sağlık kuruluşları ile üniversite hastaneleri tarafından Bakanlığımız sistemleri üzerinden doğrulanabilmektedir. Kişisel Veri Toplamının Yöntemi ve Hukuki Sebebi: Kişisel verileriniz tarafımızca yöneltilen sorulara vereceğiniz cevaplarla otomatik olmayan yollarla veya bu uygulama aracılığı ile otomatik yollarla elde edilmekte olup, KVKK Kanununun 6 ncı maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbî teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi, sağlık hizmetleri ile finansmanının planlanması ve yönetimi amacıyla, sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından işlenmesi hukuki sebebine dayanarak işlenmektedir. İlgili Kişilerin Hakları: KVKK Kanunu'nun 11 inci maddesinde yer alan haklarınızı, KVKK Kanunu'nun 13 üncü maddesi ile Veri Sorumlusuna Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ'in ("Veri Sorumlusuna Başvuru Tebliği") ilgili hükümleri uyarınca Bakanlığımıza başvuru yapmak suretiyle kullanabilirsiniz. Veri Sorumlusuna Başvuru: KVKK Kanunu'nun 13 üncü maddesi uyarınca yapacağımız yazılı başvuruları "T.C. Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler Mahallesi, 6001. Cadde, No:9, Çankaya, Ankara" adresine; Kayıtlı Elektronik Posta (KEP) ile yapacağımız başvuruları ise "sb@hs01.kep.tr" adresine iletebilirsiniz." şeklindedir. Bkz., <https://hsys.saglik.gov.tr/mobil/gizlilik>, (14.06.2020, WEB; T.C. Sağlık Bakanlığı).

³¹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Kara – Kılıçarslan**, Seda: Kişilik Hakkına Saldırıda Üstün Nitelikte Özel ve Kamusal Yarar, İstanbul 2015.

geliştirilen HES uygulaması ile kişisel sağlık verilerinin, veri sahibinin açık kimliğini münferit olarak belli edecek şekilde (henüz) kamuya paylaşılmamış olması son derece müsbet görülmektedir. Zira böyle paylaşımların, zaruret dolayısıyla gerçekleştirilmiş olsalar bile pek çok kişinin orta ve uzun vadede yaşamını son derece menfi etkileyecek sonuçlar doğurabilmeye elverişli oldukları unutulmamalıdır.

Ancak HES uygulamasının yakın zamanda çok fazla riskli ve/ veya hasta kişi ile temasa geçen kullanıcılara şahsî olarak risk puanı vereceği ve bu verileri ilgili sağlık birimleriyle paylaşarak, risk puanı yüksek kullanıcıları gerektiğinde test yaptırmaya yönlendireceği doğrultusundaki resmî açıklama bazı yönleriyle endişe uyandırıcıdır. Öyle ki kullanıcıların kişisel sağlık verilerinin KVKK.m.6/ III, c.2 hükmü çerçevesinde sır saklama yükümlülüğü olan kişilerce işlenip yine bunlar arasında paylaşılması bakımından herhangi bir hukuka aykırılık ya da telafisi güç veya imkânsız zarar doğması ihtimali görülmemektedir. Ancak uygulamanın kişileri risk durumlarına göre kategorize edip bunları kimlikleri belli olabilecek şekilde üçüncü kişilerle (özellikle kamuyla) paylaşmaya özgülenmesi ve/ veya bu şekilde kullanılması hâlinde sadece KVKK.'nın çalışma boyunca anılan (ilgili) hükümlerine değil, aynı zamanda TMK.m.23 vd., TBK.m.58 vd. ve TCK.135 vd. hükümlerine de aykırılıklar söz konusu olabilir.

Bu bakımdan kişisel sağlık verilerinin, kamu yararı ve genel sağlık zarurî şekilde aksi yönde davranmayı gerekli kılmadıkça, gerek yurtiçine gerekse yurtdışına KVKK.m.8, 9 hükümleri çerçevesinde aktarılmaya devam edilmesi³² ve hasta kişilerin kişisel sağlık verilerinin, bunların kimlikleri belli olacak şekilde (münferiden) kamuya paylaşılmaması son derece önemli görülmektedir.

³² Kişisel verilerin aktarılmasına ilişkin esaslar KVKK.m.8, 9 hükümlerinde düzenlenmektedir. Buna göre, “*Kişisel verilerin aktarılması MADDE 8- (1) Kişisel veriler, ilgili kişinin açık rızası olmaksızın aktarılamaz. (2) Kişisel veriler; a) 5 inci maddenin ikinci fıkrasında, b) Yeterli önlemler alınmak kaydıyla, 6 ncı maddenin üçüncü fıkrasında, belirtilen şartlardan birinin bulunması hâlinde, ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın aktarılabilir. (3) Kişisel verilerin aktarılmasına ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümler saklıdır. Kişisel verilerin yurt dışına aktarılması MADDE 9- (1) Kişisel veriler, ilgili kişinin açık rızası olmaksızın yurt dışına aktarılamaz. (2) Kişisel veriler, 5 inci maddenin ikinci fıkrası ile 6 ncı maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen şartlardan birinin varlığı ve kişisel verinin aktarılacağı yabancı ülkede; a) Yeterli korumanın bulunması, b) Yeterli korumanın bulunmaması durumunda Türkiye’deki ve ilgili yabancı ülkedeki veri sorumlularının yeterli bir korumayı yazılı olarak taahhüt etmeleri ve Kurulun izninin bulunması, kaydıyla ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın yurt dışına aktarılabilir. (3) Yeterli korumanın bulunduğu ülkeler Kurulca belirlenerek ilan edilir. 12304 (4) Kurul yabancı ülkede yeterli koruma bulunup bulunmadığına ve ikinci fıkranın (b) bendi uyarınca izin verilip verilmeyeceğine; a) Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeleri, b) Kişisel veri talep eden ülke ile Türkiye arasında veri aktarımına ilişkin karşılıklılık durumunu, c) Her somut kişisel veri aktarımına ilişkin olarak, kişisel verinin niteliği ile işleme amaç ve süresini, ç) Kişisel verinin aktarılacağı ülkenin konuyla ilgili mevzuatı ve uygulamasını, d) Kişisel verinin aktarılacağı ülkede bulunan veri sorumlusu tarafından taahhüt edilen önlemleri, değerlendirmek ve ihtiyaç duyması hâlinde, ilgili kurum ve kuruluşların görüşünü de almak suretiyle karar verir. (5) Kişisel veriler, uluslararası sözleşme hükümleri saklı kalmak üzere, Türkiye’nin veya ilgili kişinin menfaatinin ciddi bir şekilde zarar göreceği durumlarda, ancak ilgili kamu kurum veya kuruluşunun görüşü alınarak Kurulun izniyle yurt dışına aktarılabilir. (6) Kişisel verilerin yurt dışına aktarılmasına ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümler saklıdır.”*

KISALTMALAR

- AIHM. : Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS. : Avrupa İnsan hakları Sözleşmesi
AY. : 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
c. : cümle
C. : Cilt
dn. : dipnot
E. : Esas
EU : European Union
f. : fıkra
FSEK. : 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GDPR : General Data Protection Regulation
HES. : Hayat Eve Sığar Uygulaması
K. : Karar
KSVY. : Kişisel Sağlık Verileri hakkında Yönetmelik
No. : Numara/ Number
p. : page
pp. : page to page
s. : sayfa
S. : Sayı
ss. : sayfa aralığı
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
TBK. : 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK. : 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TMK. : 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu
TTK. : 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd. : ve devamı
Vol. : Volume
WHO : World Health Organization

KAYNAKÇA**

Abik, Yıldız: “Kişisel Sağlık Verilerinin Medeni Hukuk Bakımından Korunması”, II. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresi Bildirileri Kitabı (Ed. **Doğan**, C. / **Hakeri**, H.), Ankara 2018, s. 536 - 620.

Ai, Tao / **Yang**, Zhenlu / **Hou**, Hongyan / **Zhan**, Chenao / **Chen**, Chong / **Lv**, Wenzhi / **Tao**, Qian, **Sun**, Ziyong / **Xia**, Liming: “Correlation of Chest CT and RT-PCR Testing in Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) in China: A Report of 1014 Cases”, Radiology (RSNA Human Insight & Visionary Medicine) 26.02.2020, <https://pubs.rsna.org/doi/pdf/10.1148/radiol.2020200642>, (13.06.2020; WEB; RSNA Radiology).

Akgül, Aydın: Danıştay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kişisel Verilerin Korunması, İstanbul 2014.

Akkurt, Sinan Sami: Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller Karşısında Kişilik Hakkının Korunması, Ankara 2019.

Aksoy, Hüseyin Can: “The Right to Personality and It’s Different Manifestations as the Core of Personal Data”, Ankara Law Review, Vol. 5, Issue 2, 2008, pp. 235-249 (Personal Data).

Aksoy, Hüseyin Can: Medenî Hukuk ve Özellikle Kişilik Hakkı Yönünden Kişisel Verilerin Korunması, Ankara 2010 (Kişisel Veri).

Altındağ, Halil: “Kişisel Sağlık Verilerinin İşlenmesine İlişkin 6698 Sayılı Kanun’daki Hükümlerin Avrupa Birliği Mevzuatı İle Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”, II. Uluslararası Tıp Hukuku Kongresi Bildirileri Kitabı (Ed. **Doğan**, C. / **Hakeri**, H.), Ankara 2018, s. 621-624.

Anı, Nevzat Ali: Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Açık Rıza (Danışman **Savaş**, Abdurrahman), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2018 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>. (12.06.2020)

Atasoy, Kemal: “Kişilik Hakkı Kapsamında Sosyal Medyada Kişisel Verilerin Korunması ve Veri Sahibinin Rızası”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3, s. 269-301.

Ayözger – Öngün, A. Çiğdem: Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin Özel Düzenlemeler Dahil Kişisel Verilerin Korunması Hukuku, İstanbul 2019.

Bartow, Ann: “Our Date, Ourselves: Privacy, Propertization and Gender”, USFL Review, Vol. 34, 1999, pp. 633-704.

** Aynı yazara veya soyadları aynı olan farklı yazarlara ait eserlerin birbirlerinden ayırt edilmesi için ilgili eserlerin künye sonlarına parantez içerisinde ayırıcı ifadeler eklenmiştir.

Başbuğ, Aydın, "Hekimin Yükümlülükleri ve Hukuki Sorumluluğu", Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefke Avrupa Üniversitesi II. Sağlık Hukuku Sempozyumu, 17-18 Mayıs 2010 (Ed. **Sarp**, Nilgün), Ankara 2011, s. 127-148.

Bayındır, Hamza, Özel Sağlık Kurumları Kapsamında Kişisel Sağlık Verilerinin İşlenmesi ve Korunması, (Danışman **Savaş**, Abdurrahman), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2019 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>. (24.06.2020).

Braun, Cihan Avcı: "Kişisel Verilerin İşlenmesinde Rıza", Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 1, 2018, s. 13-34.

Büyükcay, Yusuf, "Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü", Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1-2, ss. 383-396.

Cate, Fred H.: Privacy in the Information Age, Washington 1997.

Çelik, Yeşim: "Özel Hayatın Gizliliğinin Yansıması Olarak Kişisel Verilerin Korunması ve Bu Bağlamda Unutulma Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C. 8, S. 32, 2017, s. 391-410.

Dammann, Ulrich / **Simitis**, Sipirotos: EG – Datenschutzrichtlinie, Baden – Baden 1997.

Dülger, M. Volkan: "Sağlık Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması ve Hasta Mahremiyeti", İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, 2014, ss. 43-80.

Erem, Faruk: "Ceza Hukukunda Meslek Sırrı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 1943, s.35-72.

Gürbüz, Meral: "Özel Hayatın Gizliliği Bağlamında Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması", Legal Hukuk Dergisi, C. 13, S. 149, 2015, s. 69-90.

Harrington, Amanda / **Cox**, Brian / **Snowdon**, Jennifer / **Bakst**, Jonathan / **Ley**, Erin / **Grajales**, Patricia / **Maggiore**, Jack / **Kahn**, Stephen: "Comparison of Abbott ID Now and Abbott m2000 methods for the detection of SARS-CoV-2 from nasopharyngeal and nasal swabs from symptomatic patients", Journal of Clinical Microbiology, <https://jcm.asm.org/content/jcm/early/2020/04/23/JCM.00798-20.full.pdf> , (23.04.2020, WEB; Journal of Clinic Microbiology).

Hatemi, Hüseyin: Kişiler Hukuku, İstanbul 2018.

Huang, Shihai / **Tang**, Ning / **Mak**, Wai – Bing / **Erickson**, Brian / **Salituro**, John / **Li**, Yuhong / **Krumpe**, Evelyn / **Schneider**, George / **Yu**, Hong / **Robinson**, John / **Abrevaya**, Klara: "Principles and analytical performance of Abbott RealTime High Risk HPV test", Journal of Clinical Virology, Vol. 45, Issue 1, 2009, pp. 13-17.

İmre, Zahit: "Kişilik Hakkının Korunmasına İlişkin Genel Esaslar, Özellikle İsim Hakkı ve İsim Hakkının Korunması", Seçkin Armağanı, Ankara 1974, s. 797-845.

İzgi, M. Cumhuriyet: "Mahremiyet Kavramı Bağlamında Kişisel Sağlık Verileri", Türkiye Biyoetik Dergisi, C. 1, S. 1, 2014, s. 25-37.

Janger, Edward J.: "Privacy Property, Information Costs and the Anti – Commons. Hastings Law Journal", Vol. 54, Issue 4, 2003, pp. 899-929.

Kang, Jerry: "Information Privacy in Cyberspace Transactions", Stanford Law Review, Vol. 50, No. 4, 1998, pp. 1193-1294.

Kara – Kılıçarslan, Seda: Kişilik Hakkına Saldırıda Üstün Nitelikte Özel ve Kamusal Yarar, İstanbul 2015.

Karasu, Sinem, Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü, İstanbul 2009; Sarp, Nilgün, "Hekimlerin Sır Saklama Yükümlülüğü", Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefke Avrupa Üniversitesi II. Sağlık Hukuku Sempozyumu, 17-18 Mayıs 2010 (Ed. Sarp, Nilgün), Ankara 2011, s. 7-17.

Korff, Douwe: Comparative Summary of National Laws, EC Study on Implementation of Data Protection Directive (Study Contract ETD/2001/B5-3001/A/49), Cambridge 2002.

Koyuncuoğlu, Tennur: "Tarihsel Yaklaşımla Hak ve Özgürlük İlişkisinin Saptanması", İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 12, S. 15, 2011. ss. 27-53.

Küzeci, Elif: Kişisel Verilerin Korunması, Ankara 2010.

Lessig, Lawrence: "Privacy as Property, Social Research", Vol. 69, Issue 1, 2002, pp. 247-269.

Litman, Jessica: "Information Privacy / Information Property", Stanford Law Review, Vol. 52, No. 5, 2000, pp. 1283-1314.

Novick, Lloyd F. / **Morrow**, Cynthia B. / **Mays**, Glen P.: Public Health Administration: Principles For Population-Based Management, 2nd Edition, Massachusetts 2005.

Olca, Emre / **Can**, Özgü: "Ulusal ve Uluslararası Yönetmeliklerde Kişisel Sağlık Verisi Mahremiyetinin Korunması", Conference: International Conference on Information Security and Cryptology (Conference Paper), USA. November 2014.

Özdemir, Hayrunnisa, "Hadım Etme ve Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 1, 2010, ss. 125-164.

Özdemir, Hayrunnisa: Elektronik haberleşme Alanında Kişisel Verilerin Özel Hukuk Hükümlerine Göre Korunması, Ankara 2009.

Prins, Corien: "When Personal Data, Behavior and Virtual Identities Become a Commodity: Would a Property Rights Approach Matter?", Script – ed, Vol. 3, Issue 4, 2006, pp. 270-303 (Corien).

Prins, J. E. J.: “The Propertization of Personal Data and Identities. Electronic Journal of Comparative Law”, Vol. 8, Issue 3, 2004, pp. 1-7 (J. E. J.).

Purtova, Nadezhda: “Private Law Solutions in European Data Protection: Relationship to Privacy, and Waiver of Data Protection Rights”, Netherlands Quarterly of Human Rights Journal, Vol. 28, No. 2, 2010, pp. 179-198.

Rempell, Scott: “Privacy, Personal Data and Subject Access Rights in the European Data Directive and Implementing UK Statute: Durant v. Financial Services Authority as a Paradigm of Data Protection Nuances and Emerging Dilemmas”, Florida Journal of International Law, Vol. 18, Issue 2, 2006, pp. 807-842.

Samuelson, Pamela: “Privacy as Intellectual Property?”, Stanford Law Review, Vol. 52, No. 5, 2000, pp. 1125-1174.

Sert, Gürkan, Tıp etiği ve Mahremiyet Hakkı, İstanbul, 2008.

Sert, Gürkan, Tıp etiği ve Mahremiyet Hakkı, İstanbul, 2008; **Hakeri, Hakan,** "Hekimin Yükümlülükleri", Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefke Avrupa Üniversitesi II. Sağlık Hukuku Sempozyumu, 17-18 Mayıs 2010 (Ed. **Sarp, Nilgün**), Ankara 2011, s. 19-95.

Sheridan, Cormac: Fast, portable tests come online to curb coronavirus pandemic, <https://www.briancolem.com/wp-content/themes/ypo-theme/pdf/fast-portable-tests-come-online-to-curb-coronavirus-pandemic.pdf>, National Biotechnology, 23.03.2020, (13.06.2020, WEB; National Biotechnology).

Sholtz, Paul: “Transaction Costs and the Social Cost of Online Privacy”, First Monday, Vol. 6, Issue 5, 2001, pp. 1-17.

Taştan, Furkan Güven: Türk Sözleşme Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması, İstanbul 2017.

Türkmen, Sevgi: Özel Nitelikli Kişisel Verilerin İşlenmesinde Açık Rızanın Aranmadığı Haller, İstanbul 2019.

Yücedağ, Nafiye: “Medeni Hukuk Açısından Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun Uygulama Alanı ve Genel Hukuka Uygunluk Sebepleri”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 75, S. 2, 2017, ss. 765-790.

Zeytin, Zafer, "Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü", Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History, Vol. 14, Issue 2, 2006, pp. 77-82.

Zittrain, Jonathan: “What the Publisher Can Teach the Patient: Intellectual Property and Privacy in an Era of Trusted Privication”, Stanford Law Review, Vol. 52, No. 5, 2000, pp. 1201-1250.